

Pa1atu a1atu a1atu DE JUSTIȚIE

REVISTĂ DE INFORMARE ȘI CULTURĂ JURIDICĂ

**Homo
Numericus:
reflectii
și interogații**

PAG. 9

**Dreptul viu,
între entropie
și egentropie**

PAG. 10

**Dreptul
canonic
în epoca
postmodernă**

PAG. 12

DOGMA ȘI CANOANELE DREPTULUI ÎN CONSTRUCȚIA POST-MODERNĂ A LUMII OCCIDENTALE

Prof. univ. dr. av. Ioan CHELARU

*Motto:
„M-am ferit să fac
din Adevăr un idol,
i-am dat mai degrabă
o denumire umilă,
și anume Exactitate.”*

*Marguerite
YOURCENAR
Piatra filosofală*

Am afirmat și afirm în continuare că dreptul creează realitatea, chiar dacă o bună și însemnată parte a reprezentanților lumii juridice afirmă contrariul, anume că realitatea socială este aceea care cauzează necesitatea legiferării și a schimbărilor în arhitectura gândirii juridice, de unde și formula devenită clasică – „viața face dreptul”. Asemeni curentelor artistice și de gândire, gnoseologia fiecărui veac a condus la modificarea stilului de viață, tot la fel, mutațiile centrului în care situăm adevărul juridic și originea acestui concept conduc implicit la schimbarea de conținut a vieții juridice, într-o societate la un moment istoric dat. Trebuie subliniat, dintr-un început, că nimic în istorie nu este *a priori* asigurat și din ratarea ocaziilor de schimbare profundă și din așteptarea la ne-fârșit nu a ieșit niciodată depășirea crizelor și cred că nici acum n-are cum să iasă.

Să ne gândim doar la impactul teoriei relativității asupra sistemelor de cultură și viață europeană. Elita culturală și universitară a trecut atunci printr-un frison, care a generat literatura existențialistă și apoi creațiile absurdui, iar tehnica a luat un avânt exploziv. Pentru câteva decenii, lumea părușe că și-a pierdut centrul, punctul fix și tihna. Psihanaliza a creat un teritoriu și o deschidere colosală, zeii s-au mutat în om, ca fabulații sau nevoi ale sub-conștientului. Aproape fiecare veac a trecut prin asemenea momente de intensă provocare care au pus la grele încercări limitele umanității din noi, spațiul nostru de oglindire și siguranță a fost tulburat, am întâlnit fațăș partea noastră întunecată și spaima că temeiul lumii se dărâmă. Socrate și Copernic au fost artizani ai unor asemenea mutații în conștiința de sine a omului. Umanitatea și-a regăsit chipul în forme noi de manifestare estetică, științifică, tehnică, în alte forme de trai și de confort. Modalitățile analitice severe ale gândirii logice s-au relaxat până la infinita

libertate a probabilității. Între valorile de adevăr și fals, variabilele sunt infinite și deseori provocatoare. Înainte de a pune pe hârtie aceste rostiri, am întrebat persoane avizate, prin natura obiectului lor de cercetare, despre

“ Lumea occidentală a trăit veacuri la rând cu respectul legii divine și legii umane, concomitent. Există o ierarhie a dreptului scolastică, severă, care separa, în funcție de izvoare, legea în: Divină, Umană sau Civilă și Naturală. ”

post-modernismul în sine și prin ce anume se caracterizează. Se pare că nu există o „summa” de trăsături comune tuturor actelor vieții din secolul XX, interval în care s-ar situa

postmodernismul, până la apariția acestui surprinzător și nou-nouț post-adevăr, care naște uluire și consternare printre intelectualii formați în universități de prestigiu. Știam că nimic nu e nou sub soare, dar să dai greutate de adevăr unor fabulații pentru motivul simplu că o majoritate le-ar putea crede... Și totuși se întâmplă...

Una dintre trăsăturile care ne interesează în mod special ale acestui pseudo-curent post-modern este distrucția canoanelor gândirii, ale artei, ale formei, ale rigurozității logice. Dacă pentru domeniul literar și artistic această decanonizare a dat naștere unor opere literare remarcabile și unor curente în artă de maximă valoare, nu același efect s-a cristalizat în știința juridică. Dreptul – care a reprezentat de-a lungul mileniilor misterul formator și motorul civilizațiilor, arma și urma secretă a sensului civilizației occidentale – a pierdut calibrul și a fost deklasat din funcția sa primară de Valoare sacră a umanității, a decăzut până la a fi un domeniu cuprins în teritoriul lărgit al științelor asupra societății, ca un fel de anexă a sociologiei.

Văd, simt acest lucru și sunt cuprins de melancolie, nu neapărat pentru că știința juridică a fost spațiul meu vital de predilecție, ci pentru că societatea însăși este în pierdere majoră atunci când prestanța conceptului și a principiilor de drept decade și se relativizează până la a fi pusă în discuție valoarea lor postulativă.

Lumea occidentală a trăit veacuri la rând cu respectul legii divine și legii umane, concomitent.

Există o ierarhie a dreptului, scolastică, severă, care separa, în funcție de izvoare, legea în: Divină, Umană sau Civilă și Naturală, aceasta fiind și subordonarea firească, sistemică, de sus în jos, a instituțiilor fundamentale juridice. Secularizarea dreptului, care a debutat prin (continuare în pag. 2)

De secole, sub ochii lor...

gândirea iluministă, s-a încheiat la începutul secolului XX, când a început acest fenomen numit postmodernism. Coincidență, oare?

Mă gândesc că sistemul conceptual al dreptului, în filioanele sale principale, s-a desăvârșit în timp, aidoma scrierilor care compun Biblia, și a rămas integru până astăzi. Ce a schimbat, de fapt, postmodernismul? Ce a adăugat și unde a știrbit autoritatea rațiunii cauzale, silogistice care a fost baza argumentării oricărui act de judecată sau analiză? Ei bine, astăzi, și asta se observă cu ochiul liber inclusiv în motivările instanțelor și argumentele părților, construcția argumentativă părăsește strictețea logicii și a cauzalității obiective. Prezumția, comandamentul public sau politic, își revendică un drept nemeritat în actul de justiție. Este simptomatică această dereglare a sensului vorbirii și argumentării juste. Este posibil chiar orice?

Am văzut recent, spre exemplu, o succintă analiză a noțiunii de compromis, privită ca soluție, așa cum este cunoscut și definit în spațiul juridic continental, atât în tradiția arbitrajului comercial, cât și în dreptul privat și public. Am sesizat cum s-a legat ideea de compromis de cea de reprezentare, dar și împrejurarea că, mai nou, există autori renumiți și recunoscuți care apreciază că un compromis, inclusiv în politică, e bun, chiar necesar, atâta timp cât este în beneficiul comunității. Pentru că o comunitate – de la familie la popor – se formează precum compromisul, cu o componentă „comercială”, de tranzacție, și una afectivă, de sacrificiu mutual. Dacă una din componente lipsește, mai bine te lipsești de compromis, și continuă autorul pomenit: „oricât de

În grija lor...

sentimental ar suna, la urma urmei la asta se reduce totul, la latura afectivă a compromisului – la iubire, în concret spus.¹

Pe de altă parte, legislația însăși a pierdut coerența, patinează pe gheața multiplicității de sensuri, încât sfârșește în munți de maculatură, care desfigurează însăși esența legii, prestața sa, forța de coerciție, vigilența pragmatică privind domeniul de aplicabilitate. Rigoarea sintetică, hârnicia analitică asupra domeniului reglementat par criterii de mult timp abandonate. Legea începe să aducă din ce în ce mai mult cu o eșuată lucrare literară sau o eseistică dedicată, în care nu este vizibilă intriga. Se legiferează ca pe șantier într-o hârnicie disperată dată de un posibil cataclism.

Constat uneori, cu mare părere de rău, chiar uluit, golirea conceptului juridic de sensul său original și că, de fapt, niciunii dintre practicanții profesilor juridice nu stăpânesc cu precizie arsenalul „jargonului” nostru specific. Vorbirea disciplinată, juridică, este dereglată, aproximativă, învăluitoare, ajustată de fentă, de acel „îmîm”, de pauză a gândirii, care este semn de improvizație ad-hoc, precară. Ca atare, ne vedem, așadar, în mijlocul unei mari dezordini din care, câteodată și doar accidental, ies lucruri potrivite. Aș numi-o **nebuloasă post-modernă**. Pentru că, între noi să o spunem, starea de jurist, starea noastră profesională, există nu când ai învățat pe de rost legile, hotărârile Înaltei Curți, CJUE sau CCR sau instituțiilor juridice din operele iluștrilor profesori etc. Nu, nu. Această stare se ivește când peste toate aceste informații, la care avem acces toți, pui ceva în plus, ceva ce nu poți explica, exprima, indica, dar în mod cert este în plus; legile acelea se declină în mintea și sufletul tău, în așa manieră, încât creează acel element în plus, care ne duce și, de multe ori, ne confirmă statutul de jurist. E valabil și cu statutul de avocat, trăit de mine aproape jumătate de secol, când cred că ajungi la această stare, după ce adaugi ceva, ce doar tu simți că ai adăugat în plus, ceva ce nu găsești în cărți sau legi – strategii de marketing, nume de brand, renume, relații etc. Această stare pe care o trăim cu toții cred că se bazează, mai curând, pe aspectele nedescifrabile ale fiecăruia, decât pe lucrurile clar și mecanic exprimabile. Și încă ceva, cu legiferarea actuală se petrece ca și cu limbile naționale. Cu

viteze uluitoare se includ sute, mii de cuvinte improprii, împrumuturi și aproximări. Modele integrale de legislație străină, proiecte și modele de programe străine sunt copiate la punct și virgulă, fără o prealabilă adecvare la întregul edificiu legal național, în primul rând la cel constituțional, la specificul și la firescul comportamental al comunităților. Cu toții, chiar și țări cu pretenții de civilizație superioară, au probleme asemănătoare. Legislația statelor europene se mișcă în cadență de flașnetă, astfel încât nu prea mai distingem cine suntem și nu ne regăsim chipul nostru adevărat.

Vreau ca Frumosul să mă lovească direct în plex, așa cum lovește simplitatea Adevărului absolut din preceptele juridice romane sau din postulatele lui Euclid.

Obişnuiesc în ultima vreme să frecventez evenimentele culturale și expozițiile de artă, de fotografie, teatrul, simt nevoia adecvării la ceea ce oferă astăzi lumea din afara zonei mele de activitate profesională. Se experimentează mult, se încearcă metode noi, colaje, adaosuri de metal sau lut în pictură, publicul este așezat în scenă, a devenit participativ, dialogal. Îi înțeleg pe artiștii care vor cu obstinație să fie originali, dar, câteodată, îmi este dor de pictură, de canon, de formă și compoziție, de liniștea contemplării, de teatru, nu vreau să caut și să sap după narativul din spatele vizualului. Vreau ca Frumosul să mă lovească direct în plex, așa cum lovește simplitatea Adevărului absolut din preceptele juridice romane sau din postulatele lui Euclid. Rațiunea imbatabilă și valorile Binelui, Frumosului și Adevărului sunt, totuși, marele mister al creației lui Dumnezeu și pe aceasta îmi doresc să mă sprijin în continuare. Le caut peste tot, prin acel instrument subtil care este cultura, mereu insuficientă, mereu ajustabilă prin hârnicia curiozității și a lecturii.

Postmodernismul în știința juridică ne-a scos din simplitatea sacră a rațiunii, despre care nu știm de unde vine, și în care, cum bine spunea cineva, starea noastră de juriști se cutremură uneori (uneori nu mai suntem „în stare” sau nu mai „avem starea”). Totuși eu, cred în continuare că *Do ut des* – esența sinalagmatică a contractului nu se va schimba, oricât am săpa prin mintea noastră sau a oricărui ordinator virtual. Și ne-a scos din imperiul strălucitor al unei culturi argumentativ-interpretative pentru a înlocui evidența cu un „narativ” impropriu. Auzim tot mai des acest termen: „narativul” din spatele, narativul abscons, ascuns ori evident. Cum nu s-a obosit, după știința mea, vreun exeget să explice natura acestui concept inflaționist, apreciez că reprezintă o experiență sau o istorie care justifică orice făptuire estetică, constructivă, politică, legală, că este propriu-zisă justificare a unui fapt, dar care, fiind ermetic ascuns, trebuie tradus, explicat, povestit. Nu vi se pare că însăși legislația a devenit un narativ, o justificare a unei intenții, nu întotdeauna necesară și aproape totdeauna impură? Mă sperie gândul că legile ar putea deveni, dacă nu cumva sunt deja, instrumente de manipulare, aidoma știrilor *fake*, orientate către un scop precis. Dar chiar și în fața acestei realități, care nu ne lasă indiferenți și ne îngrijorează, aceea a manipulării prin lege, avem loc pentru o detentă salvatoare, care ne este lăsată moștenire prin canoanele dreptului, neschimbate de mii de ani, și acolo unde legea trădează, dreptul restabilește echilibrul balanței zeiței. Nu se va putea trăi în Occident sau aiurea, clipă de clipă, prin exercițiul continuu al manipularilor de tot felul, fericirea omului nu stă doar în devenirea personală și înălțarea unui sine ipotetic, pentru că privindu-ne în oglinda valorilor relative exclusiv occidentale, ne cuprinde urâtul pustiului și amărăciunea. Ne vom aminti că problemele adevărate sunt în altă parte și nu în exaltarea unor teme ca identitatea de gen, că binele, adevărul și dreptatea se făptuiesc de la om la om, de la țară, la țară. Ne vom aminti, sigur, că strângerea de mână este cel mai puternic și exact contract și în această strângere de mână stau binele, adevărul, frumusețea acestei lumi și toate canoanele dreptății.

1

Alin Fumurescu, *Compromisul, o istorie politică și filosofică* Ed. Humanitas, 2019.